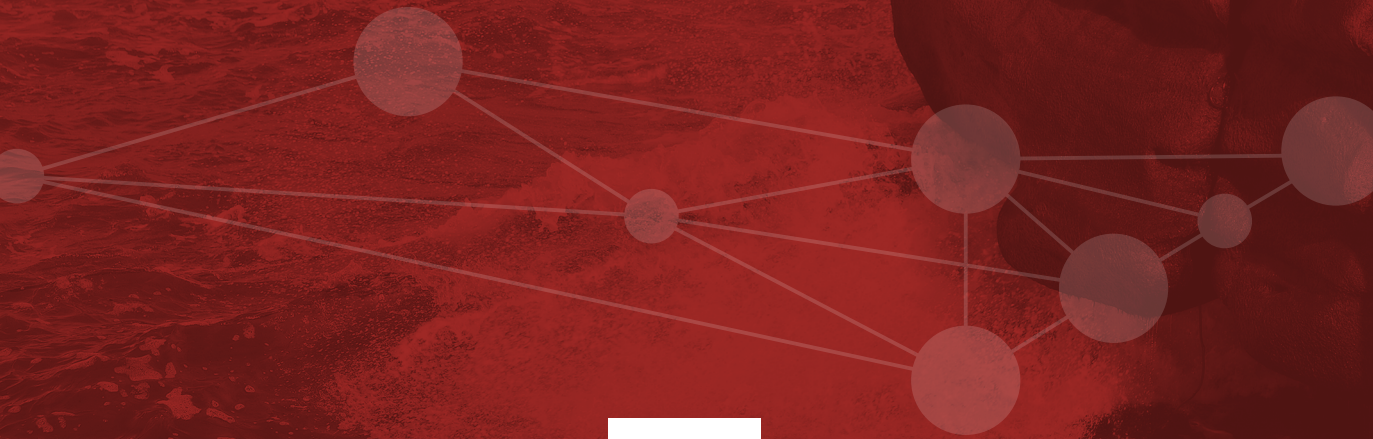

NORDISK ARBETARKONGRESS

SØRMARKA 11-12 NOVEMBER 2014

SØRMARKA DEKLARATIONEN **VI BYGGER NORDEN**

SAMAK

SØRMARKA-DEKLARATIONEN

INLEDNING3

SOLIDARITET GER FRIHET4

**POLITISKA UTMANINGAR OCH MÖJLIGHETER I DE
NORDISKA LÄNDERNA FRAM TILL 20308**

POLITISK FÖRMÅGA OCH LEDARSKAP.....35

EN GRÖNARE ARBETARRÖRELSE37

Denna politiska deklaration antogs av SAMAK:s 24:e arbetarkongress den 12 november 2014 på Sørmarka, i utkanten av Oslo, Norge. SAMAK är de nordiska socialdemokratiska och fackliga organisationernas samarbetskommitté.

Deklarationen bygger på ett unikt forskningsprojekt, NordMod2030, om den nordiska modellens framtid.

Den första arbetarkongressen hölls i Göteborg, Sverige, 1886.

SAMAK har följande medlemmar:

Socialdemokraterna i Sverige	LO, Sverige
Det norska arbetarpartiet	LO, Norge
Det socialdemokratiska partiet i Finland	SAK/FFC, Finland
Socialdemokratierna i Danmark	LO, Danmark
Den socialdemokratiska alliansen Samfylkingin, Island	ASI, Island
Føroya Javndarflokkur, Färöarna	
Siumut, Grönland	
Ålands Socialdemokrater	

INLEDNING

Det är dags att lyfta blicken.

Socialdemokratin och fackföreningsrörelsen har varit den ledande kraften för samhällets utveckling i Norden under det senaste århundradet. Det har gjort att våra länder har kunnat skapa en levnadsstandard för sina medborgare som tidigare inte setts i världshistorien.

Men så mycket ligger ännu framför oss.

Utmaningarna under det tjugoförsta århundradet är enkla att se men svåra att lösa. Klimathotet, en åldrande befolkning och en ökande global konkurrens är inte längre framtidsfrågor – utan saker som sker här och nu.

Jag vet att den breda arbetarrörelsen i sina värderingar och arbetssätt bär de verktyg som krävs för att vända dessa utmaningar till möjligheter.

Ingen kan säga att det inte är möjligt: Våra samhällen har aldrig varit rikare, visare och mer teknologiskt utvecklade än de är just nu. Gång på gång genom historien har människor slutit sig samman för att lösa sina gemensamma problem och skapa ett bättre samhälle för sig och sina barn.

Nu antar vi utmaningen igen. Nordisk socialdemokrati och fackföreningsrörelse står nu sida vid sida och blickar mot framtiden. Tillsammans ska vi utveckla vår nordiska modell så att den kan fortsätta att slå världen med häpnad.

Det är en stor uppgift. Det är just därför den är så fantastiskt lockande.

STEFAN LÖFVÉN

Ordförande, SAMAK

SOLIDARITET GER FRIHET

Förr i tiden var socialdemokraternas bild av samhället tydligare. Under 1930-talet var det arbete, en fast inkomst, bostad, värdighet – och fred – som var målen. För att nå dem var vi tvungna att hålla samman. Bakgrunden var krig, fascism, kommunism, massarbetslöshet, osunda livsvillkor och klasskamp. Steg för steg blev jämlikhet en del av visionen.

Många uttryck myntades för att beskriva den historien:

- *Ta hand om dem som sitter längst ner vid bordet.*
- *Stå aldrig med mössan i hand.*
- *Styr ditt eget liv.*
- *Politiken lägger dansgolvet så att du kan dansa.*
- *Gör din plikt och kräv din rätt.*

Uttrycken var ännu färgrikare i arbetarkulturen, i ord, bilder och ljud, som i Moa Martinsons romaner, Hans Børllis dikter, Martin Andersen Nexøs ”Pelle Erövraren”, Jón Engilberts tavlor och Veikko Lavis sånger.

Uttrycken kom nerifrån i våra samhällen och var politiskt laddade. Och så utvecklades den socialdemokratiska samhällsbeskrivningen från att ha handlat om ett industrisamhälle till att handla om ett tjänstebaserat samhälle. Redan på 1970- och 1980-talen hade samhället förändrats i grunden.

Fram tills idag, har den nordiska modellen lyckats kombinera högt välbefinnande, utjämning av människors livsvillkor och ökad jämlikhet mellan könen. Idag lever många fler än någonsin tidigare i frihet. De flesta lever goda liv och ser optimistiskt på den egna framtiden. Men det är inte alla som har det så och nya utmaningar har uppstått.

Nu behöver vi än en gång nya berättelser och uttryck för att beskriva problem, behov och drömmar som människorna i de nordiska länderna har.

Vi är ett ännu rikare samhälle och vi är också kunnigare än förr.

Världen krymper allt mer, på gott och på ont.

Våra attityder, kulturer, religioner och etniska ursprung blir mer varierade och vi blir allt fler.

Jorden blir varmare och följderna av det är oroande och komplexa.

Ny teknik revolutionerar samhället och vår kunskap om livet, men ännu viktigare är dess påverkan på kommunikationen mellan människor och på hur opinioner bildas.

Av den anledningen rör sig våra samhällen allt snabbare och verkligheten är svårare att få grepp om.

De flesta av dessa nya trender gynnar majoriteten, men vi får inte glömma att en del har det sämre och att klasskillnaderna kan komma att förstärkas. Och låt oss ta faktumet att förändringen kan skapa en känsla av främlingskap på större allvar.

Innehållet i de nya samhällsbeskrivningarna inom fackföreningsrörelser och politiska arbetarrörelser är beroende av vad frihet och solidaritet betyder nu. Även om mycket är sig likt, förändras de vidare omständigheterna.

Frihet är att ha tillräckligt med pengar för bostad, mat och semester. Frihet är att nästan alltid kunna klara sig själv, både bra och dåliga dagar. Men många har det inte så.

Frihet är att ha ett tryggt arbete och god hälsa och allt som följer med det. Det är att kunna leva ett värdigt liv och ge av sig själv även om man inte kan få ett jobb eller inte kan arbeta. Att ha förtroende för omgivningen och inte vara utsatt för tvång. Att undvika skadligt beroende.

Inte minst för dig som är ung, är frihet att bli sedd, att kunna skaffa sig kunskaper och erfarenheter, och att hoppas. Att kunna ta vara på de många möjligheter som erbjuds i en öppnare värld.

Frihet är ännu mer. Frihet kan vara frånvaron av likgiltighet, en känsla av att livet verkligen är meningsfullt i våra materiellt rika samhällen. Att kunna bidra till något som är större än oss själva. Att kunna ta nödvändigt ansvar.

Frihet och mening kan också upplevas genom kamp mot rasism, egoism och orättvisa, för jämställdhet, fler jobb och ett grönare samhälle.

I en snabbt föränderlig framtid kommer individens frihet att kräva mer solidaritet. Vi måste känna att vi hör hemma, i familjen, i lokalsamhället, på arbetet och i samhället. Vi måste stå enade för att blomstra.

Ingen solidaritet, ingen frihet.

Bara en stark sammanhållning kan ge alla rätt till god sjukvård, omvårdnad och utbildning, en rättvis lön och anständig arbetsmiljö. Och vi i den nordiska arbetarrörelsen kommer att samarbeta ännu mer och utbyta idéer och erfarenheter mellan våra olika länder.

1900-talets paroller gäller fortfarande. Det är det tydliga budskapet från ungdomar som söker anständiga jobb. Vi kommer emellertid att leta efter nya berättelser och uttryck som ringar in behoven hos människorna i de nordiska länderna, där materiellt välstånd, mångfald, osäkra anställningar och oro för miljön blir allt vanligare.

Tio politiska val för framtidens Norden

1. **Mer frihet.** Det är inte givet att framstegen ska fortsätta. Nu är det vår, och inte minst ungdomarnas, uppgift att se till att nästa generation har frihet.
2. **Ta tag i de nya tiderna.** Socialdemokratin och fackföreningsrörelsen har under många år skapat goda, nordiska samhällen. Nu måste vi föra de nordiska länderna in i en ny era. Den politiska makten måste fortsätta styra marknadskrafterna.
3. **Våra värderingar är moderna.** I en föränderlig och komplicerad värld är det ännu viktigare att vi står upp för frihet, jämlikhet och solidaritet.
4. **Full sysselsättning.** Arbete för alla är och kommer att fortsätta vara grunden för de nordiska välfärdsstaterna. Ökad kompetens, mer förnyelse och effektiv användning av ny teknik ökar produktiviteten och ger stabilare sysselsättning.
5. **För alla.** Vårt uppdrag kommer att fortsätta vara att se till att alla har möjlighet att leva ett liv med kvalitet. Vi ska ta ett speciellt ansvar för medbestämmande och rättigheter för dem som har minst resurser och vi ska ge barn en mer jämlik grund så att de kan förändra det samhälleliga arvet.
6. **Offensiv för jämställdhet.** Jämställdheten har blivit allt större, men det finns mycket kvar att göra hemma, på arbetsplatserna och i samhället.
7. **En grönare framtid.** Vi vill att de nordiska länderna ska vara mer miljövänliga. Vi måste vara de första som ser till att vi gör allt vi kan, hemma och internationellt, för att hindra klimatförändring och skydda miljön.
8. **Försvara organiserat arbete.** Anständigt arbete utsätts för nya påtryckningar både inifrån och utifrån. Vi ska bekämpa social dumpning, brottslighet i arbetslivet och en tvådelad arbetsmarknad i de nordiska länderna, och förstärka det organiserade arbetslivet för att nå vårt mål.
9. **Omfattande välfärdssystem.** Offentlig politik, inte vinster, ska styra den sociala välfärden. Ny teknik, tillräckligt med kvalificerad personal, finansiering och samarbete är några av de nycklar som ska öppna dörren till mer och bättre service.
10. **Solidaritet ger frihet.** Utan kamratskap blir det ingen frihet. De nordiska ländernas befolkning blir allt mer varierande och det skapar både möjligheter och svårigheter. ”Gör din plikt och kräv din rätt”, respekt och social jämlikhet ger en god grund för solidaritet också i framtiden.

POLITISKA UTMANINGAR OCH MÖJLIGHETER I DE NORDISKA LÄNDERNA FRAM TILL 2030

Innehåll:

DEL A – EN NY TID	9
1. De nordiska länderna mot en ny tid	9
2. Kampen om den nordiska modellen	10
3. Den ”glömda” pelaren – det organiserade arbetslivet	11
4. En succé	12
5. Förändringar och utmaningar	13
6. Den västerländska kapitalismens utveckling	14
DEL B – POLITISKA SVAR	16
7. Ett mångfaldssamhälle som är socialt och politiskt hållbart	16
8. Sysselsättning är grunden	18
9. Ekonomiskt ansvar	19
10. Klimat och miljö	20
11. Skapa för att dela, och dela för att skapa	21
12. Jämlikhet och socialt arv	23
13. En inkluderande arbetsmarknad	24
14. En anständig, välorganiserad arbetsmarknad	25
15. Livslångt lärande – för alla	27
16. Offensiv för välfärdstjänsterna	28
17. Jämställdhet – mycket kvar att göra	31
18. Diskriminering drabbar	32
19. Ny teknik – lösningar och problem	32
20. De nordiska länderna i Europa och vårt globala ansvar	33

DEL A – EN NY TID

1. De nordiska länderna mot en ny tid

De nordiska ländernas gyllene tidsålder har fortsatt till idag, även om det fortfarande finns viktiga behov som inte är tillgodosedda. Vi har bättre än andra länder lyckats kombinera materiell tillväxt och effektivitet med jämlikhet, jämställdhet och förtroende. Utan en systematisk och permanent insats för att förstärka möjligheterna för alla, skulle detta inte ha varit möjligt.

Institutionerna och resultaten är i stort sett fortfarande intakta, och i alla de nordiska länderna finns det en hög grad av stöd för de grundläggande värdena och den nordiska modellen. Samtidigt pågår en intensiv politisk kamp om ägandet av modellen och dess fortsatta riktning.

De nordiska länderna kommer att bevara mycket av det nuvarande tjänste- och kunskapssamhället i framtiden, men nya trender i utvecklingen kommer att växa fram. Bland de många drivkrafterna vi behöver förstå för att få ett grepp om samhällsutvecklingen finns globaliseringen, migrationen, ökande kunskaper och kompetenser, utvecklingen inom bio- och kommunikationsteknik, de historiskt höga konsumtionsnivåerna, klimatförändringen och miljöproblemen, och mediernas roll. Den politiska utvecklingen i Europa, både dess inriktning och regeringarnas förmåga att styra sina länder, kommer att påverka oss. Den demografiska utvecklingen i de nordiska länderna kommer också att ha stor betydelse. Många människor kommer att leva längre, vi kommer att bli fler och en större andel av befolkningen kommer att bo i städer.

På uppdrag av SAMAK och FEPS (Foundation for European Progressive Studies) har Fafo Institute for Labour and Social Research i Oslo och en nordisk forskargrupp presenterat projektet NordMod2030. NordMod2030 analyserar den nordiska modellens hållbarhet och visar, som vi snart ska se, på viktiga problem för fortsatt bevarande och utveckling av modellen under kommande år.

Vi ser en framgångsrik modell under tryck – och med stora möjligheter. I grund och botten är utmaningen att säkra politiskt, demokratiskt styre i linje med vanliga människors behov i en ny och flyktigare tid med mäktiga marknadskrafter.

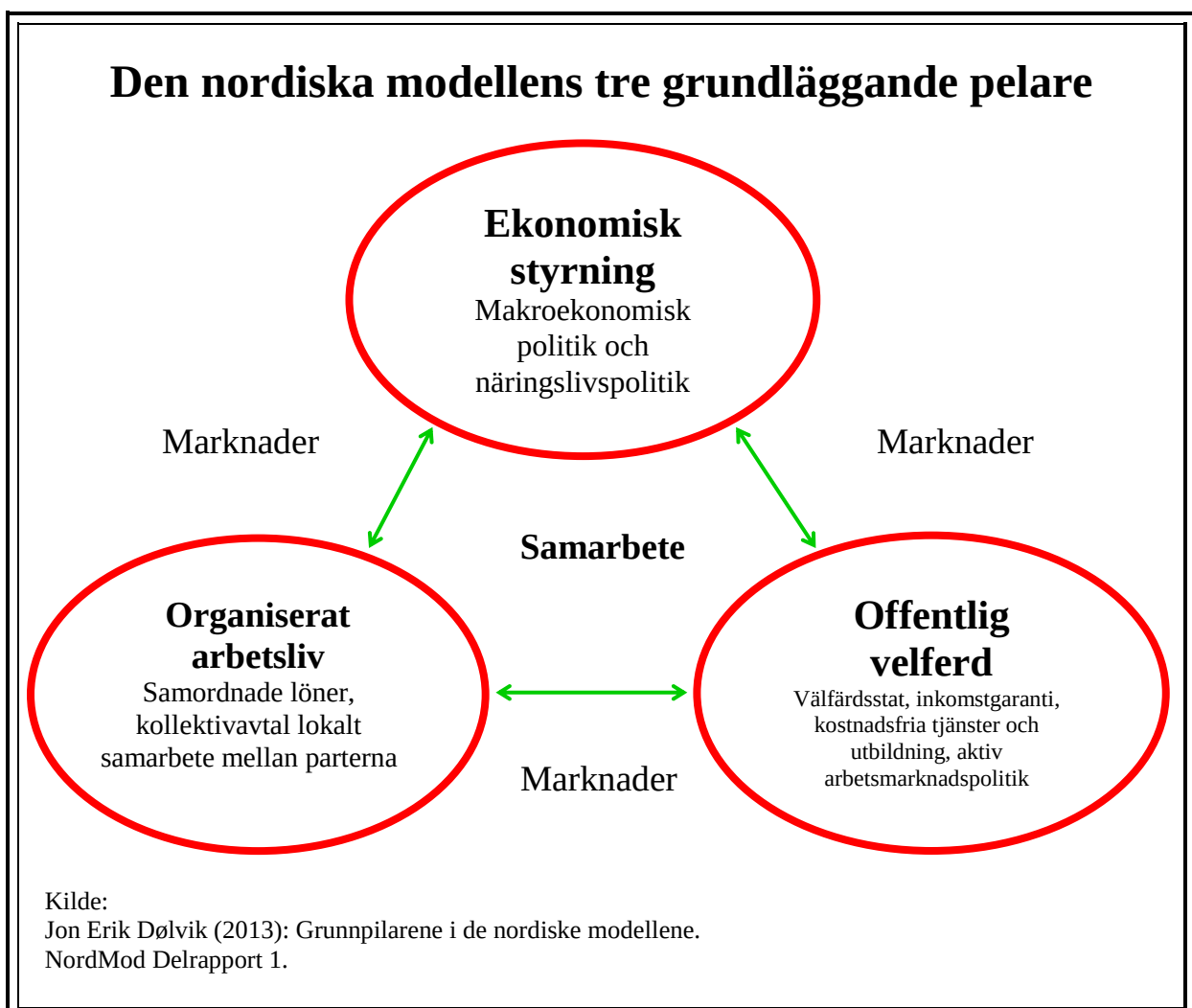
I praktiken kommer vår främsta utmaning att bli att fortsätta se till att det råder full sysselsättning. Om vi inte klarar det, kommer vi inte att ha någon grund att utgå från när vi arbetar för att nå våra mål.

2. Kampen om den nordiska modellen

Vi är väl medvetna om de värderingar som den nordiska modellen bygger på: frihet, jämlikhet och solidaritet, och vet också modellens resultat i fråga om effektivitet, jämlikhet i inkomster och makt, jämställdhet och förtroende.

NordMod har visat hur vi går från värderingar till resultat. Kärnan i den processen uttrycks i tre grundläggande pelare: *ekonomisk styrning*, *organiserat arbetsliv* och *offentlig välfärd*, samt ansvarsfullt samarbete mellan regeringen och arbetsmarknadens parter, byggt på en öppen marknadsekonomi. Lokalt samarbete mellan parterna på arbetsmarknaden är det som NordMod beskriver som ”den nordiska mikromodellen” för förnyelse, effektivitet och produktutveckling i företagen.

Bland de nödvändiga förutsättningarna finns också systematisk och långsiktig prioritering av sysselsättningen, färdigheter och kompetens för alla, och en dynamisk utveckling av de grundläggande pelarna och samarbetsformerna, anpassad till dagens specifika förutsättningar.

NordMod visar att den nordiska modellen består av pelare som är inbördes beroende av varandra. Den ekonomiska styrningen förstärks av ansvarsfulla parter på en organiserad arbetsmarknad. När den organiserade arbetsmarknaden över tid höjer de lägsta lönerna kan välfärdsförmånerna ökas mer än vad som annars skulle vara möjligt. Höjda förmåner förhindrar då att de låga lönerna pressas ner igen.

Det faktum att ”allt är beroende av allting annat”, som Gro Harlem Brundtland blivit berömd för att ha sagt, låter samhället gå in i goda cirklar, där grundpelarna hela tiden förstärker varandra.

Det finns emellertid alltid en risk att goda cirklar blir onda. Om någon av grundpelarna urholkas, drabbas de andra två – och försvagar den första ännu mer.

Vi vet också att det tar tid att skapa förtroende, men går fort att skada det. Vi vet också att jämlikhet kan förstärka sig själv – men att detsamma också gäller ojämlikhet.

Att den nordiska modellen är stabil idag, är därför inte någon garanti för framtiden. Vi måste se till att grundpelarna är friska och starka, och anpassa dem till nya utmaningar. Vi måste stödja och stärka de goda cirkarna och undvika de onda.

Den nordiska modellens framgång har fått politiska motståndare på högerkanten att ta till sig modellens resultat – men utan att acceptera dess förutsättningar.

Att den politiska högern förefaller acceptera modellen är inte detsamma som en vidareutveckling av den, utan ett angrepp. Konservativa regeringar har angripit modellens arbetsmarknads- och välfärdspeare, och överlämnat styrningen till marknaden. Den politiska högern skulle gärna sänka löner som redan är tillräckligt låga, och skapa fler lågproduktiva arbeten. NordMods svenska landsrapport visar att Sverige, inför 2014 års val, gick i riktning mot sociala modeller som finns i länder som kännetecknas av stor ojämlikhet.

3. Den ”glömda” pelaren – det organiserade arbetslivet

En väl organiserad arbetsmarknad är en av den nordiska modellens tre grundläggande pelare. Det är lätt att underskatta den positiva effekt som den har på samhället.

En organiserad arbetsmarknad är en nödvändig förutsättning för samordnad lönebildning med central styrning och lokal flexibilitet, där lönerna i löneskalans låga och medelhöga segment över tid ligger högre än nivåerna som skulle gälla om lönerna sattes i lokal och individuell lönesättning. NordMod visar hur pelaren organiserat arbetsliv utvecklats under lång tid och innehåller många delar, och påminner oss också om hur viktigt det är med en väl organiserad arbetsgiversida.

Den samordnade lönebildningen utjämnar löneskillnaderna och påverkar jämställdheten positivt. Samhällen som kännetecknas av jämställdhet ger också de bästa resultaten.

Fasta jobb med goda löne- och arbetsvillkor bidrar till ett samhälle med mindre ojämlikhet och lika möjligheter. Tillsammans med ökat medbestämmande på arbetsplatsen och fokus på kompetens, gör detta att företagen blir rustade för – och tvungna att – förnya och rationalisera sina produkter och produktionssätt. På så sätt fungerar det organiserade arbetslivet som en motor för effektivitet i ekonomin och förstärker konkurrenskraften.

Den nordiska modellens framgång har vilat på en produktiv, väl organiserad arbetsmarknad där relativt balanserade maktförhållanden och samordnad lönebildning har bidragit till små löneskillnader och hög konkurrens- och innovationsförmåga inom företag och industri.

NordMod2030: Slutrapport

4. En succé

I stort sett har de nordiska samhällena varit framgångsrika i över 50 år.

Alla de nordiska länderna har upplevt kriser och de skiljer sig också från varandra. Det finns ingen brist på utmaningar, ett faktum som blev tydligt genom utvecklingen i Sverige under den konservativa regeringen de senaste åren. Men totalt sett, och över tid, är resultaten övertygande. Levnadsvillkoren för vanliga människor har förbättrats avsevärt och är mindre ojämlika än de var exempelvis före andra världskriget. Jämställdheten har ökat betydligt. Våra samhällen kännetecknas av en hög grad av förtroende.

Den nordiska samhällsmodellen är, förvånansvärt nog för en del, motståndskraftig, produktiv och effektiv. De flesta invånarna i de nordiska

länderna har upplevt stora förbättringar av sin materiella levnadsstandard jämfört med vad de hade på 1990-talet.

Resultaten är långt bättre än vad andra länder i Europa och resten av världen kan uppvisa. Flera länder, och bland dem USA, har hög genomsnittlig levnadsstandard men samtidigt finns där skillnader mellan rika och fattiga av en storleksordning som skulle vara fullständigt otänkbar här. De nordiska länderna ligger i topp på internationella listor över framgångsrika ekonomier och samhällen. Internationella organisationer som OECD och IMF har slutat kritisera de nordiska länderna och lovordar dem nu.

Framgångssagan från tidigare årtionden har väckt förnyat intresse för orsakerna till de nordiska ländernas imponerande resultat.
NordMod2030: Slutrapport

Slutsatsen är denna: Den nordiska modellens framgång som samhällsmodell för att förverkliga socialdemokratiska idéer och värderingar, har fortsatt också under de senaste 25 åren, om vi tittar på större trender och betraktar Norden som en helhet.

5. Förändringar och utmaningar

Det är uppenbart att de nordiska länderna än en gång måste förändras. Förmågan att förnya och anpassa den nordiska modellen till nya utmaningar allt eftersom de uppstår, är en förutsättning för modellens framgång.

Globalisering och teknisk utveckling sker i stor skala och mycket snabbt. Världsekonomin och Europa kämpar med efterbörden efter en allvarlig finansiell kris. Spänningarna mellan Öst och Väst ökar och det gör också klimatproblemen, som redan visat sig svåra att lösa.

Det råder knappast några tvivel om att trycket på den nordiska samhällsmodellen växer, både inifrån och utifrån. Detta växande tryck är både strukturellt och politiskt. Hoten mot en organiserad arbetsmarknad är allvarligare och vi står också inför krafter som vill kommersialisera och försvaga den offentliga välfärden. Uppgiften att skydda vår konkurrenskraft och våra jobb på en globaliserad marknad ser ut att vara ännu mer krävande än tidigare. Den politiska högern hemma och utomlands, inklusive den extrema högern, arbetar aktivt för att skapa ett helt annat samhälle än det vi strävar efter.

Åren fram till 2030 kommer att ställa stora krav på vår förmåga att handskas med växande komplexitet som en följd av demografiska, klimatmässiga och finansiella förändringar och troligen också av chocker och kriser.

NordMod2030: Slutrapport

Samtidigt har vi utvecklat större ekonomiska och mänskliga resurser än någonsin tidigare i mänsklighetens historia. Våra värderingar står stabilt. Det betyder att möjligheterna till fortsatt utveckling av de nordiska länderna också är historiska.

Med sin breda kunskapsbas, avancerade näringsliv, höga produktivitet, starka institutioner och väl utvecklade metoder för företagsdemokrati, bör de nordiska länderna vara bättre rustade än många andra, att motstå trycket på förändringar.

NordMod2030: Slutrapport

Detta är bakgrunden till de nordiska socialdemokratiska partiernas och fackförbundens behov av en grundlig genomgång av den nordiska modellens framtid. Genom NordMod2030 har vi nu en aktuell analys och en välbehövlig översyn av de utmaningar som den nordiska arbetarrörelsen står inför. NordMod:s slutrapport, delrapporter och den engelska sammanfattningen av dem finns på www.NordMod2030.org.

6. Den västerländska kapitalismens utveckling

Under de senaste årtiondena har den politiska högern i länder som USA och Storbritannien lyckats skapa en västerländsk kapitalism som kännetecknas av bl.a. en mer begränsad stat och större rörelsefrihet för multinationella företag. Makten över samhällsutvecklingen har flyttat från politikerna och fackföreningarna till marknaden och arbetsgivarna. Genom att kontrollera enorma penningssummor och komplicerade, ogenomskinliga instrument, har den globala finansindustrin stärkt sitt inflytande.

Den så kallade "finansialiseringen" av de västerländska ekonomierna, där en blomstrande finanssektor i allt högre utsträckning – genom en uppsjö av nya och "innovativa" produkter – kanaliserar sparmedel och förmögenhet till fastigheter och finans, har givit upphov till en bekymrad professionell debatt om vilka konsekvenserna blir för produktiviteten och investeringarna i den verkliga ekonomin.

NordMod2030: Slutrapport

Vi vet inte vilka konsekvenser alternativa politiska program hade fått. Det vi ser, är att den västerländska ekonomiska tillväxten visserligen är dämpad, men har upprätthållits under de senaste tre årtiondena, att allt högre utbildningsnivåer och ny teknik öppnat nya möjligheter för många människor och att stora delar av befolkningen i Sydamerika och Asien och så småningom också Afrika, arbetar sig ut ur fattigdomen.

Samtidigt blir kapitalismens avigsidor tydligare. Ojämligheten ökar i västvärlden, framför allt genom ökade kapitalinkomster, oanständiga chefslöner och större arv. Det leder till ökande skillnader i den politiska makten, delvis på grund av lobbyverksamhet som på sikt urholkar demokratin. Finanskrisen har orsakat massarbetslöshet i södra Europa. OECD och IMF är nu bekymrade över de negativa konsekvenserna som växande ojämlikhet får i samhället.

Samtidigt verkar den globala kapitalismens drivkrafter vara omöjliga att stoppa. Den internationella arbetarrörelsen har fortfarande inte lyckats samla sig kring ett trovärdigt alternativ.

Vad betyder detta för de nordiska länderna? Vi måste förstå den internationella kapitalismens makt. Därefter måste vi förstå hur vi påverkas – på gott och ont – både direkt på marknaderna, genom internationellt samarbete och påverkan av normer och politiska ideologier. På så sätt kommer vi att bli bättre rustade att utforma vår egen politik och hindra ojämlikheten utomlands att sprida sig till våra länder. Och vi bör komma ihåg att den roll som den nordiska modellen spelar kan vara ett exempel på framgång.

DEL B – POLITISKA SVAR

NordMod-projektet målar upp bilden av en nordisk modell som har varit framgångsrik också efter 1990, men som också uppvisar oroande tecken och står inför avsevärda utmaningar under de kommande åren. Slutrapporten räknar upp sex konkreta utmaningar för den nordiska modellen:

- Skapande – Hur ska lönsam produktion säkras i global konkurrens?
- Arbete – Hur ska hög sysselsättning säkras, som upprätthåller framgång och välfärd?
- Organisering – Hur kan vi säkra en väl organiserad arbetsmarknad och fortsatt samarbete mellan regering och arbetsmarknadens parter, och mellan arbetsmarknadens parter på företagsnivå?
- Delning – Hur kan vi garantera fortsatt utjämning?
- Skydd – Hur kan vi skydda utsatta gruppers livsvillkor och medbestämmande?
- Mobilisering – Hur kan vi säkra stöd för de socialdemokratiska partierna och fackföreningsrörelsen?

I det följande kommer vi att behandla dessa och andra utvalda, vanliga utmaningar som de nordiska länderna står inför, utan att direkt koppla styckena till de sex utmaningarna. NordMod diskuterar konkreta utmaningar för de enskilda länderna i de fem landrapporterna.

7. Ett mångfaldssamhälle som är socialt och politiskt hållbart

De nordiska ländernas befolkning har blivit mer differentierad. En brett baserad välfärdsutveckling har gjort att fler än tidigare fått möjlighet att välja sina individuella livsprojekt. Vi är fler som lever längre och det leder till en allt större demografisk spridning. Inte minst invandringen till de nordiska länderna har ökat under senare år; flyktingar, asylsökande och arbetskraftsinvandring medräknade.

Våra samhällen kan dra nytta av impulser och erfarenheter som den ökade mångfalden ger. I stor utsträckning är mångfalden en följd av att våra länder är framgångsrika. Bättre hälsa gör att människor lever längre. Ekonomiska och sociala möjligheter gör att många kan resa, studera eller arbeta, och komma tillbaka med nya intryck och gör också de nordiska länderna tilltalande för personer i andra länder. Nya insikter från utlandet, antingen genom våra resor eller genom invandringen, kan göra det lättare för företagen att se vilken potential en öppnare världsekonomi erbjuder och på så sätt säkra framtida jobb.

Integrationen i våra länder måste fungera bättre så att de som kommer hit får möjligheter att arbeta och delta i samhället.

Detta är i stor utsträckning en klassisk fråga, som vi känner igen från arbetarrörelsens tidiga år. Nu som då krävs det starka och samordnade insatser på många nivåer för att säkra mänsklig rättvisa. En övergripande princip är att all diskriminering är oacceptabel, vare sig den bygger på hudfärg, etnicitet, religion, sexuell läggning, ålder eller något annat.

Invandringen av människor som har en bakgrund som är en helt olik vår, med erfarenheter, färdigheter och attityder som skiljer sig från dem som är vanligast i de nordiska länderna, ger både möjligheter och utmaningar med en ytterligare dimension jämfört med dem vi tidigare mött, även om klassdimensionen naturligtvis finns kvar. De verkliga utmaningarna hänger i hög grad ihop med kompetens och språkkunskaper som för en del människor inte från början motsvarar arbetsmarknadens behov i de nordiska länderna. Det handlar också om att balansera svåra hänsyn i invandringslagstiftning, utbildningspolitik och planeringen av allmänna transporter och lokalsamhällen, liksom om hur vi förhåller oss till det faktum att över 90 procent av eleverna i en del skolor är tvåspråkiga.

Arbetsmarknaden kan påverkas av den växande mångfalden. För att förhindra framväxten av en arbetsmarknad med låga löner och låg produktivitet, som strider mot den nordiska modellen och skulle kunna skapa mer diskriminering, måste åtgärder mot social dumpning stärkas tillsammans med insatser för att främja kompetensutveckling och politik som, i allmänhet, utjämnar skillnaderna och gynnar jobbskapande.

VI VISAR PÅ:

- En större mångfald i samhällena med fler äldre och människor med mycket annorlunda kulturell bakgrund är här för att stanna.
- Den nordiska modellen måste utvecklas så att den kan förhålla sig till ett samhälle med större mångfald. Vår uppgift är fortfarande att skapa arbete åt alla, rättvisa löner och goda livsvillkor.

VI VILL:

- Bekämpa social fragmentering och framväxten av ett två-tredjedelssamhälle genom att skapa sysselsättning och förhindra ojämlikhet, och genom att ta större hänsyn till de behoven när bostadsområden och infrastruktur planeras.
- Stimulera attityder som förstärker de nordiska samhällenas sociala, ekonomiska och politiska hållbarhet, som att skapa förtroende.

- Stärka den ideella sektorns och utbildningsorganisationernas möjligheter att omfatta alla samhällsmedborgare.

8. Sysselsättning är grunden

Hög sysselsättning, en arbetsmarknad med jämlikhet mellan könen och låg arbetslöshet är avgörande för den nordiska modellen. Alla våra andra goda avsikter spricker om vi misslyckas med det. Nuvarande arbetslöshetsnivåer är mycket höga i många delar av de nordiska länderna. Passiva, långvarigt arbetslösa ungdomar är ett särskilt svårt problem.

Höga sysselsättningsnivåer ger den stora majoriteten av dem som arbetar möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens och ta hand om sig själva och sina familjer. För samhället betyder det att man har råd med högkvalitativa välfärdsprogram.

Låg arbetslöshet gör att majoriteten av dem som vill och kan arbeta, kan ha ett jobb. Och när det finns alternativa arbetsmöjligheter stärks löntagarnas inflytande över deras egna arbetsvillkor.

Hög sysselsättning och låg arbetslöshet är avgörande för den enskilde löntagarens valmöjligheter, för samhällets värdeskapande och för den sociala välfärdens finansiella hållbarhet.
NordMod2030: Slutrapport

VI VISAR PÅ:

- Sysselsättning och arbetslöshet avgörs i hög grad av politiska åtgärder och samhällsstrukturer.
- Social välfärd förutsätter att majoriteten har arbete.
- Arbetslösheten i de nordiska länderna är oacceptabelt hög.
- En organiserad arbetsmarknad med samordnad lönebildning, breda kollektivavtal och samarbete mellan arbetsgivare och löntagare på företagsnivå, skapar förutsättningar för hög sysselsättning och låg arbetslöshet.

VI VILL:

- Minska arbetslösheten i de nordiska länderna.
- Föra en långsiktig politik för att säkerställa och förstärka sysselsättningen.

- Bekämpa långvarig ungdomsarbetslöshet med effektiva medel, exempelvis genom att bekämpa avhopp från studierna och se till att alla får en utbildning.

9. Ekonomiskt ansvar

En ansvarsfull ekonomisk politik är den enda vägen till stabil, hållbar tillväxt och välfärd. Ekonomiskt ansvar betyder att regeringarna inte alltför länge och i alltför hög grad har större utgifter än inkomsterna tillåter. I annat fall skjuter man bara problemen framför sig, in i framtiden.

Det är en ansvarsfull ekonomisk politik att satsa mer allmänna medel om arbetslösheten är hög, inom ramen för vad staten kan åta sig på längre sikt. Det är också ekonomiskt ansvarsfullt att investera i exempelvis utbildning eller infrastruktur och genomföra nödvändiga pensionsreformer, så att de äldre har ekonomisk trygghet i framtiden.

Om man, å andra sidan, stimulerar ekonomin för mycket och skapar en situation med hög sysselsättning, kan man också blåsa på inflationen. Företagen kan få svårt att anställa arbetskraft och våra ekonomier kan drabbas av en ”hård landning” med höga arbetslöshetsnivåer.

VI VISAR PÅ:

- Utan ansvarsfull och långsiktig ekonomisk styrning kommer vi att förlora internationell konkurrenskraft och marknadsandelar både hemma och utomlands, och hundratusentals jobb kan försvinna.
- En sund ekonomisk styrning skapar utrymme för stimulering av ekonomin och arbetsmarknaden i svåra tider.
- En ansvarsfull ekonomisk politik är viktigast för dem som har minst resurser.

VI VILL:

- Föra en ansvarsfull ekonomisk politik och genomföra nödvändiga prioriteringar i de offentliga budgetarna.
- Bevare full sysselsättning som vårt främsta mål för den ekonomiska politiken.
- Säkra skattebetalarnas stöd genom att hela tiden förbättra de offentliga tjänsternas kvalitet, ha förutsägbara och rättvisa skatteregler och öka kontrollen.

10. Klimat och miljö

Miljö- och klimatutmaningarna sätter en ram för tänkandet inom de flesta politikområden. Samtidigt öppnas möjligheter att utveckla ny teknik för en hållbar framtid och rättvis omstrukturering. Med hjälp av ett närmare samarbete om förnyelse, i synnerhet på energiområdet, och genom tekniköverföring, kan de nordiska länderna också underlätta en bättre global utveckling.

Det finns emellertid en växande oro för världens biologiska mångfald. Flera lokala miljöproblem, i synnerhet i de stora städerna, är fortfarande olösta. Den växande kommersialiseringen skapar konsumenttryck som utarmar naturresurserna.

Först och främst måste vi ta klimatproblemen i världen på ännu större allvar. Den mellanstatliga panelen om klimatförändring lade fram sin 5:e rapport den 2 november 2014 i Köpenhamn, och den är en ögonöppnare. Om vi inte vidtar omfattande åtgärder i alla länder, kan problemen med klimatförändringen kanske redan inom de närmaste en eller två generationerna att ha blivit nästan ohanterliga. Den nordiska befolkningen kommer också att påverkas i hög grad och på flera olika sätt. Vi måste räkna med att den nationella säkerheten påverkas.

Stora skillnader inom och mellan länder minskar möjligheterna att utveckla en gemensam syn på verkligheten och vidta gemensamma insatser. Dessutom förefaller det som om klimatproblemen kommer att skapa större skillnader om de inte hanteras på rätt sätt.

Vi måste därför vidta åtgärder både för att handskas med klimatförändringen och minska ojämlikheten. Vi måste, som Brundtlandkommissionen påpekade så tidigt som år 1987, betrakta samhällsutveckling och hållbart klimat och miljö som beroende av varandra.

En viktig faktor för att förstärka medborgarnas förmåga att ta itu med klimatförändringen är att tillhandahålla bättre program för omskolning, transport, mobilitet/omlokalisering, bostäder, digitalt distansarbete, miljövänliga konsumentprodukter etc.

NordMod2030: Slutrapport

VI VISAR PÅ:

- Vi har ett självklart etiskt och moraliskt ansvar för en hållbar klimat- och miljöpolitik både för oss själva och för framtida generationer.
- Fortsatt ekonomisk tillväxt är viktig för sysselsättningen och för att lösa samhällsliga problem, under förutsättning att livsvillkor, resurser, klimat och miljö skyddas.

VI VILL:

- Se till att den ekonomiska tillväxten i de nordiska länderna går i grön riktning, så att den är hållbar i fråga om resurser, klimatförändring och miljö, och gynnar människors möjligheter och livsvillkor. För att nå det målet kommer vi att arbeta med bredare indikatorer och analyser.
- Stimulera tekniken som främjar grön tillväxt.
- EU:s klimatmål är viktiga bidrag och måste följas upp globalt.
- Prioritera hög kvalitet, ny offentlig infrastruktur, inklusive kollektiva kommunikationer och energiförsörjning, och underhållet av den infrastrukturen.
- Ta ett särskilt ansvar för att ge konstruktiva bidrag till lösningen av globala klimatproblem genom att minska utsläppen och sårbarheten i de nordiska länderna och genom att satsa avsevärda politiska och andra resurser på globala insatser.
- Bedöma hur vi kan komplettera den vetenskapliga basen för lösningen av globala klimatproblem genom ökade kunskaper om de politiska och kommunikativa förutsättningarna.

11. Skapa för att dela, och dela för att skapa

För att kunna dela med oss av något måste vi först skapa det. En framträdande drag i den nordiska modellen har alltid varit den offensiva näringslivspolitik. I utbyte mot medbestämmande, kompetensutveckling och social trygghet har de nordiska löntagarna spelat en aktiv roll i rationaliseringen av företag. Företag som inte klarat att betala nordiska löner har tvingats till omstrukturering eller konkurs – och har på så sätt öppnat för nya och mer kvalificerade jobb. Den vägen måste vi gå också i framtiden.

När konkurrensen från utländska aktörer både utomlands och hemma skärps, måste ständiga förbättringar av produktion och produkter vara regeln. Vi måste ha förtroende för vår mycket kunniga arbetskraft och förhållandena i företagen som skapar positiva resultat, och tro på att vi också i fortsättningen ska vara beredda att snabbt ta till oss och använda ny teknik. Ny kommunikationsteknik tas snabbt till vara av de nordiska löntagarna.

Produktionen av offentliga tjänster är – givetvis – lika viktig och värdefull som produktionen av vanliga varor och tjänster. Offentlig infrastruktur och produktion av utbildnings- och hälsovårdstjänster är lika viktiga för den privata sektorn som privata leverantörer är för skolorna och sjukhusen.

Det blir allt tydligare att den jämlikhet i inkomster och kompetens som vi nått i de nordiska länderna har en positiv effekt för värdeskapandet. Stora inkomster eller klyftor i samhället hämmar lätt den ekonomiska tillväxten, i synnerhet om de leder till oro och segregation. En aktiv familje- och jämställdhetspolitik i de nordiska länderna främjar också värdetillväxt, inte minst på lång sikt.

Vår analys grundar sig på det faktum att hög grad av jämlikhet har varit ett resultat av, och en förutsättning för, de nordiska modellernas anpassningsförmåga, och den kan därför inte läggas på hyllan utan att det påverkar tilliten, lönebildningen och andra avgörande delar av den modellen.

NordMod2030: Slutrapport

VI VISAR PÅ:

- De nordiska länderna kan inte överleva genom att vara billigast, vi måste vara bäst.
- Därför måste normen vara att vi blir ännu bättre på att utveckla nya varor och tjänster som efterfrågas på marknaden, och att tillverka dem allt effektivare.
- Vi måste räkna med förändringar på olika marknader och enskilda företags produktion.
- Väl utformade program till stöd för arbetstagare under omstruktureringar påverkar vår inställning till risker och förnyelse på ett positivt sätt.

VI VILL:

- Se till att den ekonomiska politiken och aktiva politiska åtgärder för näringslivet, konkurrensen och förnyelsen lägger grunden till sunda och förutsägbara regelverk för företag och industrier.
- Underlätta fortsatt samarbete mellan de nordiska arbetstagare och ledningarna i de företag där de arbetar, i fråga om effektivitet och produktutveckling, inklusive grön teknik.

12. Jämlikhet och socialt arv

Jämlikhet och lika möjligheter är ett av den nordiska modellens övergripande mål. Vi vill *ta hand om dem som sitter längst ner vid bordet*. De sociala och ekonomiska skillnaderna är mindre här än i andra länder, men ojämlikheten är fortfarande för stor i fråga om inkomst, förmögenhet, hälsa, utbildning och politiskt inflytande. Det finns också olika slags tryck för ökad ojämlikhet.

Även om de nordiska länderna finns bland dem där skillnaderna mellan människor är minst, håller skillnaderna på att växa också här.

NordMod2030: Slutrapport

Det är nödvändigt att uppmärksamma att ojämlikhet lätt överförs från en generation till nästa. Genom att bygga förskolor och skolor har vi i de nordiska länderna gjort vissa framsteg. Ojämlikheten kan emellertid också uppstå genom segregation på bostadsmarknaden, och därmed påverka kvaliteten på förskolor, skolor och andra offentliga tjänster.

Dessa problem kommer också till uttryck som barnfattigdom. Det är varken naturligt eller rättvist att barn i de nordiska länderna ska växa upp i fattigdom. Föräldrarna har huvudansvaret för barnens uppväxtvillkor men för socialdemokraterna är det också en samhällsfråga.

Inkomstökningen för den rikaste delen av befolkningen är oroande, delvis på grund av att inkomstgapet skapar större skillnader i konsumtion, verklighetsbild och attityder, men också därför att det är svårt att hindra växande ekonomisk makt från att bli politisk makt.

VI VISAR PÅ:

- De sociala skillnaderna i de nordiska länderna är mindre än i världen i stort, men de är ändå alldeles för stora.
- Fattigdomen måste angripas särskilt.
- Sociala skillnader minskas genom offentliga tjänster till rimliga kostnader eller kostnadsfritt, men det beaktas sällan när indikatorer för ojämlikhet utformas.
- Insatser för att minska ojämlikheten måste omfatta en lång rad åtgärder, inklusive insatser för förskola, utbildning, åtgärder mot arbetslöshet, skatteregler, bostadspolitik, regionalpolitik, välfärdsprogram, samordnad lönebildning och garantier för anständigt arbete.

- Ojämligheten påverkar och påverkas av boendemönster.

VI VILL:

- Förstärka insatserna för att minska ojämlikheten i de nordiska länderna och alltid ha det i åtanke när ny politik utformas och genomförs.
- Aktivt motarbeta all barnfattigdom och se till att offentliga resurser används så att vi jämnar ut sociala skillnader och lyfter svaga grupper och områden.
- Se till att människor från utsatta grupper får större medbestämmande i våra demokratier.
- Identifiera insatser för att hindra att höginkomsttagarna får alltför stor ekonomisk och politisk makt.

13. En inkluderande arbetsmarknad

Ojämlighet handlar också om dem som faller ut ur arbetsmarknaden.

För utomstående betraktare är de nordiska länderna exempel på jämlikhet och inkludering. Fler människor får sin försörjning genom välfärds- och socialförsäkringssystem här än på andra håll men det beror inte på att färre arbetar. Tvärtom, vi har höga sysselsättningsnivåer och befolkningsgrupper i sysselsättning här, som i andra länder är utestängda från arbetsmarknaden. Detta leder, inte överraskande, till en tendens att fler människor i de nordiska länderna blir beroende av nationella försäkringar och välfärdsprogram. I våra länder får människor som blivit arbetslösa eller har hälsoproblem stöd av det allmänna – vanligen baserat på tidigare lön – och är inte tvungna att leva på sina besparingar eller familjen. Och så ska det vara.

Samtidigt får vi inte upphöra med våra insatser för att få fram jobb för fler människor som kan och vill arbeta. Det kommer att kräva en bred uppsättning politiska redskap.

Vi behöver ett friskt och tryggt arbetsliv, där hälsa, miljö och säkerhet samt förebyggande åtgärder tas på allvar. Arbetsmarknaden ska inte skapa långvarig sjukdom och permanent nedsatt arbetsförmåga.

Vi behöver också förbättra de program som finns för att hjälpa människor som har möjlighet att komma tillbaka till arbetet. Det är svårt att utforma sådana program och få dem att passa alla. Tidigare insatser, skräddarsydda åtgärder, kunskapsutveckling, aktiviteter och motivation är viktiga ledtrådar. Det är också nödvändigt att behålla de äldre i arbete.

Det är det som bör vara vårt huvudsakliga spår – en social arbetsmarknadspolitik.

VI VISAR PÅ:

- En säker och hälsosam arbetsmiljö och inkomstgarantier skapar trygghet och en positiv inställning till omstruktureringar.
- Jämfört med andra länder har de nordiska länderna fler människor i arbete och färre utanför arbetsmarknaden.
- Trots det är det naturligtvis möjligt att minska antalet människor som faller utanför arbetsmarknaden och få in fler på den. Det är viktigt för både individen och samhället.

VI VILL:

- Prioritera effektiva åtgärder för att hindra utestängning från arbetsmarknaden.
- Bedriva en aktiv arbetsmarknadspolitik som också innehåller särskilda insatser för grupper som står långt från arbetsmarknaden, för att få människor i sysselsättning eller tillbaka till arbetet.
- Se till att det finns breda nationella välfärds- och socialförsäkringssystem som bygger på tidigare intjänade rättigheter under anställning, och som aktiverar och motiverar individen och främjar legitimitet genom att också innehålla tillräckliga kontroller.

14. En anständig, välorganiserad arbetsmarknad

Utvidgningen av EU år 2004 har satt sysselsättningspelaren i den nordiska modellen under press. Arbetskraftsinvandringen är ett positivt bidrag till ekonomin och samhället. Samtidigt medför den en ökad risk för social dumpning och brottslighet på arbetsmarknaden, som skulle kunna sprida sig till respektabla och ansvarsmedvetna företag och deras anställda. Problemet är inte de anställda, utan arbetsgivare som ägnar sig åt social dumpning. Vi kommer att försvara anständiga arbetsvillkor och principen om likabehandling av alla arbetstagare. Det är en hörnsten i den nordiska modellen. Man ska inte behöva stå *med mössan i handen*.

I utkanten av arbetsmarknaden håller det på att uppstå en ny multietnisk underklass som arbetar på helt andra villkor än de som vanligen kopplas till den nordiska modellen. På senare år har den fackliga organisationsgraden i den privata sektorn sjunkit.
NordMod2030: Slutrapport

Drivkrafterna för arbetskraftsinvandring kommer att vara starka framöver. Det medför risk för att arbetsvillkoren i Norden kommer att urholkas. Det kräver riktat samarbete mellan arbetsgivarorganisationer, fackliga organisationer och regeringen. Delar av den privata tjänsteindustrin skulle kunna bli särskilt sårbar, eftersom den fackliga organisationsgraden i den sektorn i regel är låg. Ingen del av arbetsmarknaden undgår emellertid risken för utarmning av goda arbetsvillkor. Vi måste betrakta den sjunkande fackliga organiseringen som ett samhällsproblem.

Framtida politiska händelser i EU kan påverka storleken hos dessa utmaningar. Drivkrafterna för större ojämlikhet på våra arbetsmarknader är också interna och uppstår ur de konservativa krafterna och högerpartierna och från delar av de nordiska arbetsgivarna. En arbetsmarknad som kännetecknas av fasta jobb och begränsad användning av bemanningsföretag och falska enmansföretag är viktig i sig, men är också ett försvar mot att oseriösa företag/aktörer får fotfäste.

BOX 1 Viktiga faktorer på en välorganiserad arbetsmarknad

- Tillräckligt hög grad av facklig organisering och effektiva och ansvarsmedvetna arbetsgivar- och fackliga organisationer.
- Offentliga regler och avtal mellan parterna på arbetsmarknaden, som alla följer och som garanterar en anständig och produktiv arbetsmarknad och företagskultur, och maktbalans på arbetsplatserna.
- Ordentligt samarbete mellan parterna för konfliktlösning på nationell, lokal och arbetsplatsnivå ("konfliktpartnerskap").
- Tillräckligt trepartssamarbete mellan arbetsmarknadens parter och regeringen i arbetslivsfrågor för att se till att regelverket är effektivt och samordnat.
- Ett ramverk för lönebildning som låter löner och företagens inkomster utvecklas rättvist i balans och i linje med produktiviteten, så att det bidrar till hög sysselsättning.
- En hållbar insats för att se till att lågavlönade får en rättvis del av det värde som skapas. Det motiverar också till ökad produktivitet.

VI VISAR PÅ:

- En öppen och breddad europeisk arbetsmarknad skapar en helt ny miljö för de nordiska arbetsmarknaderna.

- En av de viktigaste utmaningarna för de nordiska länderna är att undvika att en tvådelad arbetsmarknad uppstår, där en stor del av befolkningen är ”arbetande fattiga” i lågproduktiva jobb.
- En välorganiserad arbetsmarknad ger effektiva företag.

VI VILL:

- Göra en stor insats för att öka den fackliga organisationsgraden bland löntagarna – särskilt bland de unga – och högre organisationsgrad bland företagarna.
- Införa omfattande strategier mot social dumpning och brottslighet på arbetsmarknaden i alla nordiska länder, inklusive ett stabilt golv för de lägsta lönerna.
- Överväga hur ökad språkutbildning och kunskaper, vid arbetskraftsinvandring, kan förhindra olyckor och allvarliga skador.
- Se till att anställningsavtal för fasta jobb som tecknas direkt med företagen ska bli standard på de nordiska arbetsmarknaderna.

15. Livslångt lärande – för alla

I de nordiska modellerna är välfärd och utbildningssystem viktiga hävstänger för sociala investeringar som bidragit till trygghet, förtroende och kompetens som gör att människor kan delta i krävande omstruktureringar och att industrins konkurrenskraft skyddats.

NordMod2030: Slutrapport

Socialdemokratin har alltid insett nödvändigheten av att öka kompetensen hos hela befolkningen. Den strategin har varit nödvändig och framgångsrik. Det finns inget annat sätt än att investera brett i kunskap och kompetens om vi vill nå vårt mål om en ekonomi som är både effektiv och utjämnande.

Våra utbildningssystem producerar goda, men också varierande och delvis svagare resultat, även om de inte kan mätas ordentligt. Samtidigt är utbildning långt in i vuxenlivet, i synnerhet utbildning på arbetsplatserna, omfattande i de nordiska länderna och ger goda resultat.

Det visar att vi bör fortsätta att investera i kompetensutveckling på alla nivåer, från förskola hela vägen till högre utbildning och i arbetslivet. Den tekniska utvecklingen och en åldrande befolkning talar för en ny, intensifierad insats för

kompletterande utbildning och vidareutbildning, på arbetsplatserna och på andra håll. Fortsatt förstärkning av forskningen är oerhört viktigt.

Antalet ungdomar som lämnar skolan i förtid och behovet av insatser för yrkesutbildning är två särskilda utmaningar som har stora, långsiktiga konsekvenser som borde angripas mer beslutsamt i de nordiska länderna. Båda kräver en aktiv strategi och en stor uppsättning politiska verktyg, anpassade till de ungas situation och deras behov av individuellt stöd.

VI VISAR PÅ:

- Den nordiska samhällsmodellen med sina höga kostnadsnivåer och effektivitet kräver att hela befolkningen har en hög nivå på kunskaper och kompetens.
- Kunskaper bör inhämtas och utvecklas under hela livet.
- Konkurrensfördelen som uppnås genom omfattande kunskapsutveckling på arbetsplatserna i de nordiska länderna har underskattats.

VI VILL:

- Ge lärare och andra anställda inom utbildningssektorn högre status och goda arbetsvillkor.
- Införa aktiva strategier för att motverka att elever hoppar av gymnasieutbildningen.
- Förbättra och återupprätta respekten för yrkesutbildning.
- Fortsätta att utveckla kompetensutveckling på arbetsplatserna.
- Skapa ökad efterfrågan på lärlingar och yrkesutbildad arbetskraft genom att kräva att lärlingar ska användas i offentliga anbud och genom att se till att den offentliga sektorn själv anstränger sig för att utbilda fler lärlingar.

16. Offensiv för välfärdstjänsterna

Breda, skattefinansierade välfärdstjänster fortsätter vara en av pelarna i den nordiska modellen. Offentligt finansierad välfärd har varit nödvändig för att ge alla sjukvård, vård och utbildning, oberoende av deras inkomster och plånböcker.

Precis som socialdemokraterna och de fackliga organisationerna kräver att regeringen tar huvudansvaret för välfärden, måste vi också vara de första att garantera tillräckliga tjänster av hög kvalitet. Det är en mycket stor uppgift när fler och fler får råd med privata och dyrare tjänster, och när befolkningen blir äldre.

Vi måste slå vakt om kärnan i våra välfärdstjänster grundade på solidaritet. Det medför också förståelse för och kommunikation om *varför* okritisk kommersialisering av välfärd kan leda till differentierade tjänster, segregation, en kontrollbyråkrati och kostnadspress.

Marknaden av välfärdstjänster fungerar på ett annat sätt än den för vanliga privata produkter. Kommersiella aktörer, vinster och konkurrens om lönsamma välfärdskunder är därför också ofta ineffektiva.

När samhället utvecklas måste vår gemensamma välfärd också utvecklas. Välfärdstjänsterna måste vara av en kvalitet som kan rättfärdiga nödvändiga resurser. Dessutom ser vi exempel på mindre omfattande tjänster som tvingar arbetstagare att lämna arbetet för att ta ansvar för vård i hemmet.

Erfarenheterna från de senaste årtiondena med marknadsinspirerade styrsystem för offentliga tjänster är mycket blandade och kan innebära att det är dags att ta fram system som i större utsträckning drar nytta av anställdas professionella expertkunskaper, diskretion och användarkontakt.
NordMod2030: Slutrapport

Framtida välfärd med kvalitet handlar också om att förbättra kunskaperna för politisk styrning. Det är mycket stora skillnader mellan lokala ledningar och myndigheter när det gäller kvaliteten hos de välfärdstjänster de tillhandahåller. Vi har inte råd att gå miste om effektivitetsvinster som kan erhållas genom öppna jämförelser, kvalificerad ”coaching” från externa experter, privata aktörer och upphandlingar – när det är lämpligt. Under alla förhållanden finns det ett behov av ökad kompetens och bättre verktyg för att bedöma hur välfärdstjänsterna styrs och organiseras. Upphandling eller privatisering ska inte användas för att dumpa löner eller arbetsvillkor.

En avgörande fråga i debatten om privatisering är om kvaliteten, kommer att bli högre, oförändrad eller lägre om kommersiella företag får bli stora leverantörer av välfärdstjänster. Den politiska högern frågar retoriskt om det spelar någon roll för mormor om hennes vårdhem är privat eller offentligt, så länge den vård hon får är av god kvalitet. Men en implicit förutsättning för deras fråga är att kvalitet är något givet.

BOX 2 Sociala välfärdstjänster i en utvecklingsprocess: komplexa grundläggande tjänster för sårbara användare.

Vad är det som gör att samhälleliga välfärdstjänster, inklusive vård, skola och omsorg skiljer sig så mycket från andra produkter? I grunden är det *kombinationen* av följande kännetecken:

- De tillgodoser *grundläggande behov*. Vi ”kan inte klara oss utan” vård om vi behöver bo på ett vårdhem. Barn som får dålig utbildning får lida av det hela livet.
- De är ofta *komplexa*. Välfärdstjänster kräver särskild förmåga till diskretion och hög kompetens, och måste anpassas till den enskilda användaren och dennes personliga behov. Stora operationer är ett exempel.
- Användarna är ofta *sårbara*. Unga elever och allvarligt sjuka eller dementa patienter kan inte spela rollen som ”krävande kunder”. Familjemedlemmar kan bara till en del undanröja den nackdelen.

Teknisk utveckling och användarnas högre inkomster och kompetens skapar spänningar, utmaningar och möjligheter för framtidens välfärdstjänster.

VI VISAR PÅ:

- Välfärdstjänsters särprägel gör att kommersiell konkurrens och marknadskrafter ofta är mindre lämpade för verksamheten än andra produkter.
- Större valfrihet för användare går att uppnå också inom ett offentligt välfärdsprogram.
- Att garantera välfärdstjänster, inklusive hälsovård, vård och utbildning, utan att skapa ojämlikhet, kommer att vara en av våra främsta utmaningar i fortsättningen och drivas på av bl.a. det växande antalet äldre och fortsatt högre privat köpkraft.

VI VILL:

- Vara de som garanterar breda offentliga välfärdssystem med god kvalitet i de nordiska länderna.
- Driva på för förnyelse av den offentliga välfärden så att vi kan möta de större utmaningarna inom finansiering och användarnas förväntningar som väntar oss.

- Investera mer i teknik, samarbete, kompetens och förtroende inom arbetskraften, för att främja en proaktiv, användarinriktad kultur i den sociala välfärden.
- Rapportera om möjligheten med en ”välfärdshandbok” som kompetensredskap och checklista för bedömning av organisering, upphandling och marknadsexponering av olika välfärdstjänster.

17. Jämställdhet – mycket kvar att göra

Förvånansvärt mycket återstår att göra innan vi uppnår full jämställdhet, inte minst i hemmen och på arbetsplatserna, och när det gäller jämlik tillgång till makt i företagen och samhället. Ingen ska behöva leva sitt liv i rädsla för våld, sexuella övergrepp eller trakasserier. Medierna och kommersiella annonser svämmar över av stereotypa förtryckande bilder som direkt angriper jämställdheten.

Även om varje man och varje kvinna har ansvar för sina egna liv i vardagen, är det vår politiska plikt att se över den strukturella samhällsmiljön. Det gäller särskilt det sociala ramverk som fastställts för arbets- och familjelivet.

VI VISAR PÅ:

- Jämställdheten har tagit stora steg framåt, men det är fortfarande långt kvar innan kvinnor har jämlika möjligheter.
- De nordiska arbetsmarknaderna fortsätter att vara könssegregerade.
- Kvinnor har fortfarande lägre lön för lika arbete och har mindre makt än män i samhället.

VI VILL:

- Se till att jämlikhetsperspektivet beaktas i vår arbetsmarknadspolitik genom åtgärder som exempelvis kamp för fasta heltidsjobb.
- Eftersom vi är en arbetarrörelse måste vi ta särskilt ansvar för att lönerna ska vara jämlika.
- Kräva tillgång till förskolor med hög kvalitet.
- Öka uppmärksamheten på hur könsdiskriminerande attityder skapas redan i tidig barndom.
- Bekämpa våld så att kvinnor och män kan leva utan rädsla för våld och sexuella övergrepp.

18. Diskriminering drabbar

Diskriminering, oavsett om den baserar sig på ålder, funktionsnedsättning, religion, etnicitet, kultur eller sexuell läggning, påverkar livskvaliteten, självförtroendet och möjligheterna negativt för dem som drabbas. Den påverkar också näringslivet och nationalekonomin negativt, som när högtbildade människor med minoritetsbakgrund måste acceptera jobb som ligger långt under deras kvalifikationer. Det är inte ett sådant samhälle vi vill ha. Man måste kunna *styra sitt eget liv*.

Vi kan aldrig ta bort det personliga ansvaret från dem som diskriminerar i ord eller handling. Vi måste ändå få en bättre förståelse för drivkrafterna; växelspelet mellan enskilda fall och strukturella villkor som samhället och politiken kan påverka mer direkt.

VI VISAR PÅ:

- Insatserna för att bekämpa diskrimineringen i de nordiska länderna har uppenbara brister.
- Precis som för könsbaserad diskriminering, är de strukturella ramarna för arbets- och familjeliv samt för ökad medvetenhet viktiga politikområden.

VI VILL:

- Fördöma och motverka alla former av diskriminering och rasism.
- Hjälpa till att ta fram och sprida kunskap om orsakerna och konsekvenserna av diskriminering, för att motarbeta den inställningen.
- Bekämpa diskrimineringen i våra egna organisationer.

19. Ny teknik – lösningar och problem

Digitaliseringen har krympt världen och revolutionerat vårt sätt att arbeta och kommunicera, på arbetsplatserna och på fritiden.
NordMod2030: Slutrapport

Tekniken, i synnerhet bio- och kommunikationsteknik, utvecklas oerhört snabbt. Det är lätt att underskatta följderna av det för samhället och vår vardag. Nya möjligheter till utbildning, hälsa och produktion uppstår varje månad. Om den nya tekniken används klokt, kan den ge oss nyckeln till lösningen av stora samhällsproblem.

Många av oss har nog tänkt på mobiltelefoner och Internet som en nästan enbart positiv upplevelse.

Det är nu uppenbart att bilden inte är så enkel. Nya kommunikationstekniker har blivit så allmänna överallt att de också fungerar som trojanska hästar för en rad negativa effekter. Det räcker att nämna ekonomisk brottslighet, terrorism, internettrakasserier, övervakning och hot mot yttrandefriheten och privatlivet. Och ny bioteknik ger möjligheter som förut låg på gränsen till, eller bortom, vad som är etiskt acceptabelt.

VI VISAR PÅ:

- Nya tekniker, inklusive bio- och kommunikationstekniker, öppnar stora nya möjligheter för alla delar av samhället.
- Nya kommunikationstekniker har blivit så vanliga att de också kan skapa stora problem för individen, företagen och samhället.
- De nordiska länderna går i täten när det gäller användning av ny teknik.

VI VILL:

- Stimulera användningen av ny teknik i alla sektorer i de nordiska samhällena och på så sätt underlätta lösningen av otaliga problem och förstärka den sociala välfärden.
- Ta den nya kommunikationsteknikens negativa sidor på allvar, vare sig det handlar om mänskliga rättigheter eller löntagarnas, konsumenternas, företagens och samhällets perspektiv.
- Bedöma behovet av nya institutioner och strategier för att garantera en ansvarsmedveten och klok användning av tekniker, inklusive It-teknik, bio- och kommunikationsteknik.

20. De nordiska länderna i Europa och vårt globala ansvar

Världen, och inte minst Europa, kommer närmare de nordiska länderna. De som är EU-medlemmar, Danmark, Finland och Sverige, känner det väldigt starkt, men som medlemmar av det europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) håller också Island och Norge på att bli mer påverkade av utvecklingen utanför Norden.

Av historiska, geografiska och strategiska skäl finns det både likheter och skillnader mellan de nordiska ländernas utrikespolitik. De har samma syn på många internationella frågor, samtidigt som de inte väljer samma lösningar när det gäller medlemskap i NATO, som Finland och Sverige inte tillhör.

Samarbete i frågor av gemensamt intresse ökar möjligheterna till framsteg. Det växande intresset för de nordligaste områdena under senare år är ett exempel.

EU påverkar de nordiska länderna på flera olika sätt. Den nordiska modellen har tack vare de nordiska ländernas gemensamma strävanden fått en starkare röst i Bryssel och den bör utvecklas.

Utvecklingen i Europa och särskilt i Tyskland, på grund av det landets storlek och utveckling, utmanar den nordiska modellen inom flera olika områden, framför allt när det gäller att garantera en anständig och välorganiserad arbetsmarknad. Det kräver att vi tar nya initiativ i EU-frågor.

Arbetarrörelsen har alltid tagit internationellt ansvar, med fortlöpande stöd till utvecklingsländer och på andra sätt. Dessa strävanden måste upprätthållas. Det är viktigt att främja förståelsen för att god utveckling kräver kompetenta och ansvarsmedvetna institutioner. Det är lika viktigt att skapa insikt om att man måste ta hänsyn till medbestämmande, jämställdhet och omfördelningskonsekvenser. De nordiska ländernas utveckling i fråga om utjämning av livsvillkor skulle kunna fortsätta inspirera andra länder.

VI VISAR PÅ:

- Den ekonomiska, sociala och politiska utvecklingen i Europa påverkar de nordiska länderna allt mer.
- De nordiska ländernas och de nordiska socialdemokratiska partierna och fackliga organisationerna måste förstärka sin förmåga och sin verksamhet på den europeiska politiska arenan.
- Arbetet för en rättvisare värld grundar sig på de socialdemokratiska värderingarna.

VI VILL:

- Förstärka samarbetet mellan de socialdemokratiska partierna i de nordiska länderna, i Europa och globalt.
- Stärka det facklig – politiska samarbetet mellan de socialdemokratiska partierna och fackföreningsrörelserna i europeiska frågor med hjälp av fördelarna som vårt medlemskap i den Europeiska fackliga samorganisationen (EFS) ger oss.
- Utveckla gemensamma initiativ i fråga om EU och Nordiska rådet om hur vi kan förbättra åtgärderna för att garantera en europeisk arbetsmarknad fri från social dumpning och oanständiga arbetsvillkor.
- Arbeta för att öka den internationella kunskapen om den nordiska modellen.
- Fortsätta driva på för ökade investeringar i internationellt utvecklingsbistånd.

POLITISK FÖRMÅGA OCH LEDARSKAP

Dagens värld kräver snabbare politiska beslut som på samma gång kan få mer långtgående konsekvenser. Det ställer större krav på samhällets politiska resurser, i synnerhet när det gäller att säkerställa långsiktiga, omfattande och välintegrerade politiska insatser.

Vi ser därför behov av att förstärka den politiska förmågan på arbetarrörelsens alla nivåer. Det innebär organisatorisk utveckling och utbildning för våra förtroendevalda.

Möjligheterna till utveckling av god politik påverkas av mediernas utveckling. Om resurserna som avsätts för kritisk journalistik reduceras i den allmänna politiska debatten till löpsedelsjournalistik, blir det ett problem för samhället i stort. Politikerna bör avstå från att använda sig av ”spin-doctor”-liknande kommunikation för att inte urholka människornas förtroende.

Den stora tillväxten av sociala medier påverkar den politiska debatten. Ökat politiskt engagemang och det faktum att fler människor har nya kanaler för att uttrycka sig på är positiva trender. Men de är också förenade med näthets och vi har också sett att starka känslor kan utlösas på grundval av felaktig information, som i slutna kommunikationsgrupper. I en tid med omfattande och växande användning av sociala medier kan den allmänna opinionen förändras snabbare än förut.

Den framtida utvecklingen kommer att skapa ytterligare behov av tydligt politiskt ledarskap som inger förtroende, och stöds av aktiva och väl utbildade förtroendevalda och bästa möjliga debattkultur i samhället. *Politiken snickrar dansgolvet så att du kan dansa.*

VI VISAR PÅ:

- Globalisering, moderna kommunikationstekniker och en förändrad medieverklighet påverkar de förhållanden som politiken utformas under.
- När många andra länder fäster mindre vikt vid politisk styrning och omfördelning, blir passiv politik lätt högerpolitik.
- Ökande krav ställs på politiska och fackliga ledare, för att bl.a. undvika att arbetet med vardagens problem urholkar utvecklingen av långsiktig politik.

VI VILL:

- Förstärka arbetarrörelsens politiska förmåga för att utnyttja den globaliserade ekonomin och motverka dess nackdelar.

- Skapa ”Nordenskolen”, en ny utbildningsresurs för nordiska socialdemokratiska partiers och fackliga organisationers politiska träning i SAMAK:s regi.
- Förstärka samarbetet i SAMAK ännu mer för att stimulera utvecklingen av övergripande policies och utnyttja de nordiska erfarenheterna bättre, inklusive närmare samarbete med arbetarrörelsens tankesmedjor.

Sørmarka, utanför Oslo, Norge.

EN GRÖNARE ARBETARRÖRELSE

Klimatförändringen är vår tids största utmaning. Det är en utmaning vi möter tillsammans och som vi måste angripa tillsammans.

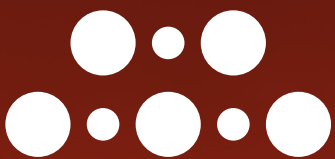
Med den här deklarationen vill vi ta ett politiskt steg i linje med många års åtaganden till stöd för klimatet och miljön. Det följer av våra värderingar och signalerar att arbetarrörelsen kommer att styra de nordiska länderna för framtiden. Inför 2009 års klimatmöte i Köpenhamn lanserade SAMAK ”10 åtgärder för bättre klimat”.

Vad betyder det i praktiken?

- Det betyder fortsatta strävanden och att miljöperspektivet ska finnas med i vår politik under de kommande åren.
- Det betyder att vi måste tänka på klimatet och miljön som ett övergripande och centralt förhållningssätt till samhället och politiken och som den huvudsakliga ramen för förståelse av människors framtida behov i Norden.
- Vårt miljöperspektiv kommer att vara omfattande. Det kommer att ta hänsyn till god miljö och goda livsvillkor på lokal, nationell och global nivå, på kort och lång sikt. Här ingår åtgärder för att hjälpa till att rädda det globala klimatet lika väl som insatser för att skydda positiv lokal miljö och arbetsmiljö, mer jämlika levnadsmöjligheter och jämställdhet.
- Vi kommer att vidareutveckla vår politiska metod att prioritera långsiktigt politiskt arbete framför populistiska initiativ.
- Det betyder inte alltid att man förordar flest så kallade gröna policyverktyg om andra hänsyn, inklusive jobb i avsides liggande områden, åsidosätts. På lång sikt måste man uppnå överensstämmelse mellan exempelvis företagens och industrins konkurrensförmåga och ändamålsenliga klimat- och miljöpolicies. Om det skulle finnas motstridiga hänsyn, måste slutsatserna dras utifrån varje enskilt fall.
- Genom att kombinera ett tydligt rött och mer uttalat grönt perspektiv, som omfattar vår syn på maktförhållandena i samhället, kommer de nordiska socialdemokraterna att skilja sig från partier med en rent grön profil.

Genom att ta ett sådant beslut *stärker vi det socialdemokratiska perspektivet*. Vi kommer att förbättra våra analyser av maktförhållandena och fortsätta kampen för politisk styrning i en marknadsinriktad, globaliserad värld. Och vice versa: Om inte klimat- och miljöproblem bearbetas ur ett socialdemokratiskt perspektiv och med en kritisk syn på maktförhållandena, kommer de inte att lösas.

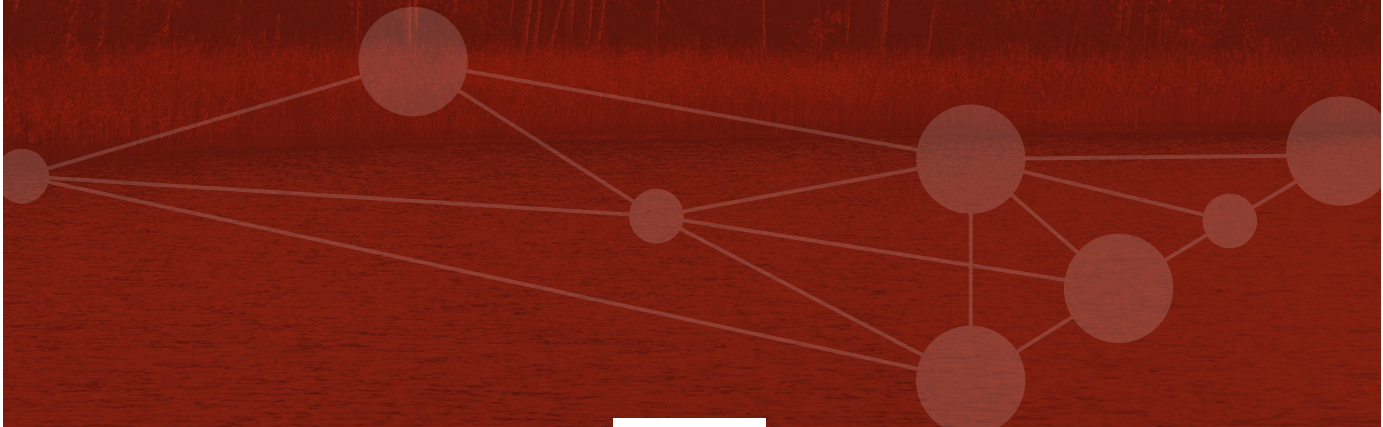
Det är dags att lyfta blicken.

NORDISK ARBETARKONGRESS

SØRMARKA 11-12 NOVEMBER 2014

Denna politiska deklaration blev antagen av SAMAKs
24e Arbetarkongress den 12 november 2014 i Sørmarka,
utanför Oslo, Norge.

SAMAK